

Yuka
(*Mammuthus primigenius*)
39.000 jaar voor heden

Nog interessanter is dat er aanwijzingen zijn dat
mensen de prooi waarschijnlijk al in een vroeg stadium
hebben overgenomen.
professor Daniel Fisher, 2012

Ze zijn hier geweest!
Eliette Brunel in de Grotte Chauvet, 1994

Hij vond de mammoet in de steenharde grond.

Ze lag aan de noordelijke rand van het continent, vlak bij een zee die ontdooit in juli en weer dichtvriest in september. Slagtandjager was de man die haar ondersteboven in de halfbevoren klif ontdekte. Eerst een rotsblok, daarna een rotsblok in de vorm van een poot en een flank en een uitgehold oog. Haar slurf hing als een trekketting van de klif omlaag.

Hij zag direct dat ze nog wollig was, alsof er oude magie in het spel was. Aan haar poten, haar lendenen, aan het gesteente dat haar omsloot hingen rossige vetlokken. Het haar was dik en helder van kleur, als het haar van een goedkope roodharige pop. De jager die haar uit de permafrost hakte – we denken dat hij Wassili heette – liet geen woord los over zijn werkwijze, maar hoe hij het ook aanpakte, het was te makkelijk. Negenendertigduizend jaar weghakken zou een monument aan arbeid moeten kosten. In plaats daarvan duwde hij, bij wijze van betaling, een zilveren oorbel in het ontdooiende slib.

Het gesteente waarin ze duizenden jaren was bewaard lag vier dagen van iets wat op een weg leek. Dus zocht Wassili een ploeg bij elkaar, bond haar aan een sneeuwmobiel en vertrok van Joekagir in de richting van de bergen. De zomerdooi was niet bevorderlijk voor de snelheid van hun slee, en na drie dagen, ergens tus-

sen de Laptevzee en het dorp Oest-Koejga, gaf ze zich over aan de temperatuur van de levenden en ontdooide een beetje. Uiteindelijk legden ze de plaat waarop ze haar hadden voortgesleept, nog altijd veertienhonderd kilometer ten noorden van de koudste stad op aarde, in een geheimgehouden ijsgrot; snel van het ene bevroren onderkomen naar het andere vervoerd om op de hoogste bidder te wachten.

Wassili en zijn maten verbeeldden zich hoe een mens uit de eenentwintigste eeuw – een wetenschapsmol, ivoorhavik of avonturenhond – de grot in kroop en de blauwe zeilen wegtrok waarin ze gewikkeld was: één blik op die pleistocene wol en hij zou toe-happen. Want een mammoet onthullen in een ijzige grot doet iets met de neocortex. Omdat taal oneindig veel jonger is dan zowel denken als ervaren, betekent ‘wolharige mammoet’ voor een menselijk brein eerder zoiets als tijd. Het betekent misschien zelfs meer tijd dan ‘tijd’ tijd betekent, want de kans dat een brein een spanne van jaren kan bevatten is lachwekkend klein. Slechts weinig lichamen hebben de ware last van een eeuw doorstaan en nog minder hersenen zijn in staat er tien te vatten, zelfs niet in een droom. Wat, vraagt het brein, is nog tastbaar na honderd jaar, laat staan na een eeuw maal vierhonderd?

Daarom is een bevroren mammoet meer dan één grijze, rug-gengraatloze rug op een plaat in een grot, met ronde hoeven die naar het ijsdak wijzen. Meer dan een handpalm onder die vurige wol schuiven en meer dan die slurf aaien op de plek waar hij om-buigt alsof hij trompettert. Meer dan een handschoen langs die gedraaide flank laten glijden en een grote en merkwaardige ga-pende wond vinden, veroorzaakt door – ja, door wát eigenlijk? Niet door tanden en klauwen, maar door een soort gekarteld werktuig – zo’n werktuig dat in een vlezige palm ligt en recht wordt gehouden door een opponeerbare duim.

Van alle beelden die met elkaar onze wereld vormen, zijn de beelden van dieren bijzonder diep in ons gegrift. We voelen de aantrekkingskracht van dieren nog voor we ze kunnen benoemen, en zelfs nog voor we ze in hun geheel kunnen zien. Het is net of ze altijd klaarliggen, als ruwe schetsen, in de uithoeken van ons lichaam. Alsof het mensenbrein elk dier dat het ooit heeft gezien heeft opgeslokt. We zoeken hun contouren, als op olijfjorden, in bergen en in wolken. We schrapen met onze voeten de boog van hun slurf in de harde modder en gebruiken onze scherpste werktuigen om ze op te diepen uit knoesten hout. We slaan met een steen tegen een grotwand tot die er een prijsgeeft. Geef ons een stok en we tekenen ze. Vind een afgeworpen gewei op de steppe en we sporen ze op in de takken. Verspreid ze over de nachtelijke hemel en we zullen omhoog wijzen. Zie je hoe ze fonkelen als ze zich verplaatsen?

Uit de mummie op die plaat in de ijsgrot rijst een keten van dieren op, die allemaal achteruitwijken. Die ruggengraatloze knoop van hoeven en vacht draait uit elkaar tot een rechtopstaand beest met beweegbare poten en een ongeschonden, malende bek. In de mensen die haar aanraken blaast ze zich weer op tot een circusdikhuid of een speelgoedolifant. Nog dieper vanbinnen is ze het beeld van een knipsel dat boven een wieg hangt voor ogen die nog te nieuw zijn om scherp te stellen, en daar draven de krommingen en lijnen van haar papieren hoeven aan de uiteinden van touwtjes. En misschien neemt de roodharige mammoet, die iemand in de grot de naam Yuka heeft gegeven, de toeschouwer nog verder mee terug, naar herinneringen die niet in het brein, maar in merg en vezel en peptide liggen opgeslagen. Diep in het vlees, waar de temporele wereld een beetje begint te wankelen.

Negenendertigduizend jaar geleden begon de jonge Yuka te draven. Ze had haar hele natuurlijke leven kunnen draven; het land, zoals het toen was, bood haar de ruimte. Ze had de hele steppe in de lengte kunnen oversteken als ze dat had gewild. Was ze oostwaarts gegaan vanuit Joekagir, dat toen nog niet Joekagir was, dan had ze kunnen doordraven naar wat toen nog niet Alaska was. Er was geen oceaan die haar tot staan kon brengen en er waren nauwelijks bomen, alleen de schrale kruidachtige gewassen die ze met die speciale vuist in haar slurf uit de permafrost trok. Of ze had twee keer zo ver naar het zuiden kunnen draven – alleen of in een kudde, altijd onderweg, hoeven in de time-lapse van voorbijgaande millennia zichtbaar als wazige vegen in beweging. Dertienduizend kilometer lang dodelijke veenmoerassen ontwijken en de sluwe leeuwen die haar volgden en steeds hongriger werden omdat ook zij dertienduizend kilometer lang door de kou renden. Niet dezelfde leeuwen als tegenwoordig, maar evengoed leeuwachtige en snelle schepsels. Evengoed dezelfde zon, zij het feller in de ijzige lucht. Evengoed een continent, maar drie keer zo groot, zodat zijn landmassa als een dikke holenbeer op de halve planeet lag.

En rond de steppe draafde een onvoorstelbaar allegaartje van dieren. Een half bestiarium dat zich verplaatste over wat toen nog niet Europa was: rendier en hyena, beer en leeuw, panter en poolvos. Alle denkbare dieren draafden aan haar zijde, volgden de loop van die rivieren die zachte, diepe spelonken uitsleten door kilometers kalksteen. Langs dingen die we tegenwoordig graslanden noemen en dingen die nog geen meertjes waren en dingen die in wezen mensen waren.

Een stille jager zit in elkaar gedoken op een verhevenheid in de steppe. Hij besteedt in zijn leven meer tijd aan het observeren van dieren dan aan andere lichamelijke bezigheden, zoals vech-

ten, leren of slapen. Overleven betekent dat hij zijn zwakke menselijke lichaam verbergt en de robuustere megafauna niet uit het oog verliest terwijl die zich verplaatst en paart en vergaat. Stel je voor hoeveel details hij herbergt na een leven van vurig gadeslaan. Stel je dan eens vijfduizend van zulke levens voor, allemaal doorgebracht op die steppe, allemaal zo vurig wakend. Lieve hemel, wat zal zo'n hoeveelheid waarneming wel niet doen met het innerlijk van een mens.

Mens zijn op de steppe betekende dat je beschikte over een co-dex van alle spieren in een leeuwennek, de ruggengraat van een bizon, een paardenflank die zich in veiligheid brengt. Voor het iets anders werd, was het brein van een mens een almanak van levende gedaanten die aldoor veranderden in het vluchtige licht: levende gedaanten in de chaos van de bronst, de ellende van schaarste, de verstarring van de dood. Hoe zou een schepsel zo'n continentale kennis kunnen bevatten – generaties ervan – zonder te voelen hoe die in zijn bloed, botten en spieren sijpelt? Hoeveel generaties van jagers gaan voorbij voordat al dat waarnemen het lichaam van een jager tot histerie drijft, of tot dronkenschap – voordat de dierlijke gedaanten zo hard tegen zijn ribbenkast roffelen dat hij verlichting moet zoeken buiten zichzelf?

Als de rossige mammoet in het gezichtsveld komt verstijft de jager. In de opkomende zon lijkt haar wol bijna vlam te vatten. Ze is al zo groot dat ze haar eigen plek in de kudde heeft, maar nog jong genoeg om omver te werpen, en als ze loopt is goed te zien dat haar ritme niet klopt. Dat ritme vertelt de jager dat roofdieren haar al te pakken hebben gehad. Ze keert zich om en probeert de leeuw aan te vallen die haar achtervolgt, maar ze weet slechts één krachtige trap met haar dikke, ronde hoef te geven voor ze in paniek raakt. De mammoet draait zich om om verder te draven, en

haar hoef knapt; dadelijk zal de poot het begeven.

Vooruit, denkt de jager, die zich verplaatst in het leeuwenlichaam, en de leeuw schijnt naar hem te luisteren. Het dier springt van opzij op de rug van de mammoet – de eerste beet, bij haar staart, volstaat. De diepe krassen die de beet op haar lendenen achterlaat zullen niet de tijd krijgen om te helen. Ze geeft een ruk met haar vurig blonde nek, wringt zich los uit de beet en valt neer met een zachte plof.

En nu is het moment gekomen voor de menselijke jager om zichzelf te belonen voor al zijn loeren. Om erop af te gaan, niet overhaast, maar met ferme en gelijkmatige tred; de arm geheven, wapen in de hand. Hij zal moeten bluffen om de leeuw te verdrijven. Het is een tactiek die de jager van de leeuw zelf heeft afgekeken in al die gezamenlijke jaren op de steppe. Om van de leeuw te stelen wordt hij de leeuw. *Vooruit*, zegt hij nogmaals, nu tegen zijn eigen lichaam. Hij vindt het ritme van de leeuw in zich en zet het in.

De leeuw vlucht, zijn vier poten een geelbruine waas. De jager weet hoe kort het duurt voor een leeuw zich zijn kracht herinnert, dus het werk hier gaat snel: een hand op de nog warme flank van de mammoet en een steek in haar ruggengraat met een scherp lemmet. Hij neemt alleen wat hij het beste gebruiken kan: werfels, organen, het vet en vlees van haar poten. Om de een of andere reden verwijderd hij de schedel, maar neemt die niet mee. Hij begraaft hem, met wat er verder nog over is, in de steppe, voor later. Hij heeft geen idee hoeveel later dat zal worden.

Die gapende wond op Yuka's rug is vierendertigduizend jaar ouder dan de eerste versie van Stonehenge. Hij ontstond drieëndertigduizend jaar voor iets wat op schrift lijkt, en ten minste dertig millennia voor bier, breien, geld en bijenstallen. Yuka's scherpe

wond is bijna even oud als de benen fluiten die uit Duits gesteente zijn opgegraven – de fluiten die de pentatonische geluiden van vogels in de veranderende lucht kunnen sjiipen – en als de man met de leeuwenkop die iemand uit een mammoettand heeft gesneden en veertigduizend jaar in een grot heeft laten liggen. Vijftienduizend jaar na Yuka zullen de eerste hutten, hekken en begraafplaatsen van mammoetbotten worden gemaakt. De architectuur van Europa zal geboren worden uit de lichamen van de mammoeten die de eerste jagers eeuwenlang gadesloegen.

Dertien millennia na Yuka zal een vrouw – de oudste bekende sjamanka – in een graf worden gelegd met een vos in haar armen. Boven haar lijk plaatsen ze kruiselings twee schouderbladen van een mammoet en ze bestrooien de beenderen met geelrode oker. Om haar heen begraven ze een verzameling klei – de oudste bekende keramiek – gebakken in de vorm van honden, van beren, van paarden, en ook in de vorm van mammoeten.

Omstreeks diezelfde tijd – als er tenminste een reden is om van een ‘tijd’ te spreken – wandelt een jager alleen naar een riviergrot. Hoewel hij zijn hele leven dieren heeft geobserveerd, zal hij vandaag geen jacht op ze maken. Hij gaat op zoek naar een reusachtige kalkstenen boog, het ene uiteinde stevig en dik, het andere een afgeronde rotsmassa met een smallere uitloper. De boog ziet eruit als een mammoet die van steen naar steen over de rivier springt.

Vooruit. Ga ze vergaren. Verzamel ze allemaal in een grot verborgen door een rivier, onder een springende mammoet van kalksteen, waar vijfhonderd jaren voorbijgaan tussen twee paar voetafdrukken. Verzamel de leeuw, de neushoorn, de steenbok, de oeros. De holenbeer en de leeuw en de wolf. Verzamel ze in houtskool en oker op de gepunte uiteinden van dennentakken. Maar zet de grootste dieren – de dieren die opgesloten liggen in de ja-

De wolf van Gubbio
(*Canis lupus*)

1207

Daarom zegt men over een mens die onverhoeds zwijgt:
Lupus est in fabula, dat wil zeggen, de wolf is in het verhaal.

Bartholomaeus Anglicus, *De proprietatibus rerum*

De winters waren zwaar in Gubbio. Het stadje lag tegen de laagste uitloper van een bergketen gedrukt, blootgesteld aan vijandige burens en felle windvlagen. De inwoners tuurden uit hun wachttorens naar de duisternis buiten de hoge stadsmuren en achter het amfitheater dat al duizend jaar vlak bij de stad stond te verbrokkelen. Ze leden honger, maar gingen niet jagen in hun dennenbossen vanwege de Wolf.

Dat was ook de naam die aan hun hongersnood en hun plaag was gegeven: *lupus*, de hongerige duivel die zich altijd binnen loopafstand van hun stadspoorten bevond. Want de honger neemt van je wat hij nodig heeft, net als de Wolf, en dat doet hij behendig en meedogenloos. Maar er waren dagen die rampspoedige winter dat de mensen van Gubbio geen keus hadden en de stad uit moesten. Hun doden werden altijd buiten de poorten begraven, al sinds de tijd van het amfitheater, Wolf of geen Wolf.

Een groep mannen en honden sleepte de laatste lijken over de lege velden – schapen en herders waren vertrokken – naar de koude bossen waar de Wolf ze zeker zou vinden. Ze wisten van zijn nachtzicht en zijn verwaten gehuil. Ze wisten hoe goed hij in de diepe sneeuw op minder lichtvoetige dieren kon jagen. Ze wisten dat hij op zonnige middagen een spelletje speelde met herdersjongens en dan in de schemering terugkeerde om hen mee te

sleuren naar zijn hol. In de boeken stond dat de schemering de tijd van de Wolf was omdat het beest de ondergaande zon verslond.

Geleerde mannen hadden zich sinds de tijd van hun amfitheater verdiept in de aard der dingen. In hun boeken verkondigden ze dat de Wolf in magere seizoenen wind at en dat hij soms moeder naar binnen schrokte zodat hij een hertenbok omver kon stoten met zijn gewicht. Ze schreven dat hij het vlees dat hij had gedood kookte met zijn hete, zure adem. Als hij tijdens een sluipjacht op een twijg trapte en het argeloze lam waarschuwde, beet hij voor straf zijn schuldige poot af, zeiden ze. Hier is hij, een hele pagina in het *Bestiarium vocabulum*, grimmig in heldere kleuren. Zie hoe de Wolf zijn rechterpoot tussen zijn puntige tanden houdt.

In de dierenboeken diende de Wolf voornamelijk om de meest wolfachtige zonden van de mens te illustreren. Je moet de zonden van de Wolf verafschuwen, zeiden de bestiaaria – de zonden van vagebonden, afvalligen en struikrovers – want het zijn zonden die te doortrap zijn om alleen gevreesd te worden. Hoor deze woorden over de Wolf, zondaars, en denk dan aan de Wolf die elk moment het Lam in u verscheuren kan.

Hoog in het bos stond de Wolf op een bevroren graf en zag hen naderen in het schemerlicht. Hij snoof en keerde zich naar de mannen, ook al zeiden de bestiaaria dat wolven hun kop niet kunnen draaien, zoals de Duivel zich niet naar deugdzaamheid kan keren. Maar de Wolf die naar Gubbio kwam draaide zijn kop en keek hen aan, zodat de mannen verschrikt halt hielden.

Er staat geschreven dat bij een treffen tussen mens en Wolf de Wolf de mens met stomheid zal slaan als hij de mens het eerst ziet. Op een van de kleurrijke bladzijden van het bestiarium is de

Wolf okergeel en ziet hij eruit als een doodgewone hond. Hij besluit een man in een roodbruine tuniek; de man houdt zijn hand tegen zijn witte kin. Als de met stomheid geslagen man deze ontmoeting overleeft – mogelijk als enige van zijn groep – kan hij volgens de boeken zijn stem terugkrijgen, maar alleen als hij zich helemaal uitkleedt tot hij naakt is en twee stenen luid tegen elkaar slaat.

Francesco di Pietro di Bernardone was bijna naakt toen hij in Gubbio aankwam. Hij was uit Assisi vertrokken in een afgedankte mantel, maar werd daarvan beroofd door struikrovers nog voor hij bij Valfábrica was. Die stad werd geteisterd door een overstroming en heette hem niet welkom. In Gubbio had hij echter oude vrienden uit de oorlog. Ze leidden hem de stad in, vonden een tuniek voor hem en vertelden dat zij geen overstroming hadden gehad. *Maar we hebben wel een wolf*, zeiden ze, en Franciscus verzink in gebed.

De mannen die Franciscus in Gubbio kende zagen grote veranderingen in hem. Ze konden het niet verklaren; vroeger was hij pronkziek en heetgebakerd, maar nu rolde hij zich mager en stil op in een hoek. Voor de maaltijd slikte hij as om te voorkomen dat hij van het eten genoot. Als zijn vlees dronken was van genot, sprong hij in doornstruiken of trok hij zich terug in een grot om te vasten. De behaaglijkheid ontglipte hem als de blos het gezicht van een ziek meisje. Franciscus had uit vrije wil de honger in zijn leven laten sluipen.

De poort van Gubbio zwaaide nogmaals voor hem open en hij ging de stad uit. Zijn soldatenvrienden en hun honden volgden hem met bijlen, langs het amfitheater, omhoog naar het bos, waar het struikgewas dicht was. Maar al gauw verstijfden ze van angst en ze waren niet bij machte verder te gaan. Alleen Franciscus liep

verder in zijn dunne tuniek en zijn kapotte schoenen.

In het bestiarium staat ook geschreven dat als de mens de Wolf het eerst ziet, de Wolf zijn razernij verliest.

Hij riep de Wolf – *Broeder!* – voor die zich kon omdraaien en naar hem kon kijken. Hij sprak in zijn vreemde mengeling van Latijn en Umbrisch en wellicht ook in zijn bijzondere, gezegende taal van de wildernis. Algauw zou Franciscus vergezeld worden door talloze verhalen die gewag maakten van die wildernis en hoe die hem dichterbij zijn God bracht. Geleerde mannen en vrouwen zouden optekenen hoe hij, wanneer hij over de Strada Francesca wandelde, in de aarde wroette om wormen van zijn pad te verwijderen, zodat hij ze niet zou vertrappen. Kikkers vielen stil als hij preekte, want hij kende hun taal. Wanneer hij in de modder zat en tot de vogels preekte, wat hij vaak deed, gispte hij ze op vriendelijke toon.

Moet je jullie nu zien, vogels, zei hij. Jullie zijn gehuld in drie lagen kledij hoewel jullie geen steek kunnen naaien. Jullie boeren noch jagen, maar zijn altijd goed gevoed. Het is een wonder dat jullie zo weinig beproevingen kennen. Zusters, jullie enige zonde zou ondankbaarheid kunnen zijn, want zoveel schepselen worstelen met zoveel meer zonde – zonde die voortkomt uit een dodelijker nood.

Tegen de Wolf sprak Franciscus echter niet over Gods gulheid. Hij zei: *Broeder! Ik ken uw honger.*

Daarop antwoordde de Wolf: *Kijk aan!*

In de deur van de basiliek in Assisi zit een gesneden houten paneel waarop Franciscus in het bos zijn open hand uitsteekt naar de Wolf, die voor hem nederig door zijn voorpoten zakt. Op een fresco in het klooster in Saorge is de Wolf mager als een kat en heeft drie hagedissentenen; Franciscus zegent het dier met geheven vingers. Vijfenzestig honderd kilometer daarvandaan bevindt

zich boven de deur van de St. Francis Chapel een lunet in bas-reliëf waarop Franciscus zijn palm tegen het voorhoofd van de Wolf drukt. Een stenen plaque in de tuin van de Chiesa di Santa Maria della Vittoria in Gubbio toont de Wolf op zijn achterpoten, met zijn voorpoten op de schouders van Franciscus in een soort omhelzing. Op het frontispies van *Fioretti di San Francesco* zien we hoe het tweetal de muren van Gubbio nadert, de Wolf dicht naast de man. Een altaarstuk in Sansepolcro toont een bange stad die de poorten sluit en Franciscus met een nimbus die de inwoners smeekt de weg naar Gubbio vrij te maken. Hij houdt de poot van de Wolf in zijn hand.

Nog voor het einde van de winter was Franciscus teruggekeerd naar Assisi en bedelde op straat om stenen. Nieuwtjes over hem en zijn legende vonden de volgende twintig jaar nog hun weg naar Gubbio. Dat hij een roedel van elf mannen had gevonden die met hem door Umbria trok; op hun tocht van stad naar stad huildden ze in de bossen. Dat Franciscus tijdens hun hongerige omzwervingen gebeden in de wind wierp en ze opschrokte als voedsel. Dat de vijf wonden van Christus op zijn lichaam verschenen toen hij verstopt op een berghelling in een donker bos vol dieven verhongerde. Dat hij twee winters na zijn dood al heilig was verklaard.

Tegen die tijd was Franciscus in Gubbio nog amper een droom, een verhaal in een boek dat zich telkens weer herschrijft. Maar de Wolf bleef. Nadat Franciscus Gubbio had verlaten, kwam het dier twee winters lang wekelijks naar de stad. Telkens als de Wolf bij de poort verscheen, onthaalden de inwoners hem liefdevol. Zo ook op het veelkleurige olieverfschilderij waarop de Wolf op een stoep in Gubbio restjes krijgt van een koopman. Een moeder en kind kijken toe, een hond ligt dicht bij de poten van de

Wolf te slapen en de nimbus van Franciscus zweeft boven de kop van de Wolf.

Maar het viel de inwoners van de stad wel op dat de Wolf sterk was veranderd. Sommigen vroegen zich af of het schepsel dat aan hun poort kwam bedelen nog wel een wolf was. Eet hij nog altijd de wind wanneer hij hongerlijdt? Heeft hij nog altijd een hekel aan het geluid van tegen elkaar slaande stenen? Moesten reizigers nog een wolvenoog op hun mouw naaien om de struikrovers af te schrikken, en moesten baby's nog op een wolventand zuigen om de pijn in hun tandvles te verzachten? Ze stonden voor een raadsel.

Ze begonnen zich af te vragen of honger het enige verschil tussen een duivel en een hond was. En omdat de Wolf nu iets heel anders was, begonnen ze na te denken over de man die hen had overgehaald de Wolf te temmen. Als de Wolf geen wolf was en Franciscus geen mens meer, wat was Gubbio dan?

Hun boeken maakten hun niets wijzer. Het waren geen boeken die antwoord gaven op dit soort vragen. De bladzijden ordenen – en illustreerden – de dierlijke wereld slechts als een vreemde en weerbarstige plek vol honger en geslepenheid, goedheid en wellust. Kies één schepsel om te eren, zeiden de boeken, en één waarvan je hoopt dat je het nooit in jezelf zult toelaten. Wees de pelgrim, niet de struikrover. Wees het lam en niet de wolf. Maar nergens in de boeken werd Gubbio de waarheid verteld: *Burgers, u zult nooit werkelijk de ene of de andere zijn.*

De wolf en de heilige lijken meer op elkaar dan u op een van beide. Want de honger die u in uzelf kent is niet hún honger, mensen van Gubbio. Die van u heeft geen magie, evenmin als uw goedheid. De wilde dieren van uw honger en de heiligen van uw rechtschapenheid zullen uw lichaam nooit verlaten om samen de wegen te bewandelen. Ze

zullen, onstoffelijk en onzeker, opgesloten blijven in uw gewone, menselijke hart.

Buiten uzelf, voorbij de stadspoorten en het amfitheater, staan de Gepassioneerden van de aarde soms tegenover elkaar, maar ze zijn ook met elkaar vervlochten – ze ruilen van plaats, delen legenden. U echter moet alleen het nieuws over hen in uw boeken bewaren. Moge u daarin troost vinden, Broeders en Zusters.

Weest dankbaar dat uw honger niet in staat is tot magie. Het is een zegen om lauwhartig te zijn en vol gebeden die u niet geheel voeden. Wendt u dus af van het raam en gaat terug naar uw vuur, dat goed onderhouden en bescheiden is. Arbeidt binnen de poorten van de stad en vindt het rijk in uw plaatjesboeken. Verzamelt stenen om een kerk met hoge muren en torens te bouwen en etst uw heiligen en wilde dieren boven haar deuren. Bidt veilig in die kerk gedurende zeshonderdvijftig jaar, en wanneer de stenen beginnen te bezwijken, laat ze dan niet verbrokkelen zoals uw oude amfitheater. U moet vele winters werken om die heilige kerk weer sterk te maken; hernoemt hem naar uw patroonheilige.

En wanneer u de fundering opgraaft: Zie! U zult de botten van een wolf vinden – of is het een hond? – begraven onder de stenen.